

Εικόνα 1.
Εμφάνιση των μαθητών
του Αγγλικού Σχολείου
στην παρέλαση της 25ης
Μαρτίου 1962.
Αρχείο Σπύρου Π. Γαούτη.

Εισαγωγή στην ιστορία της εκπαίδευσης και των σχολείων της Καθολικής Εκκλησίας στα Ιόνια Νησιά

Σπύρος Π. Γαούσης

Ένα σημαντικό κεφάλαιο στην ιστορία της Καθολικής Εκκλησίας και κατ' επέκταση στην ιστορία των καθολικών κοινοτήτων στον ιόνιο χώρο αφορά στην ίδρυση και στη λειτουργία σχολείων, Ιεροσπουδαστηρίου και σειράς άλλων εκπαιδευτικών ευαγών ιδρυμάτων. Η λειτουργία αυτών των θεσμών, περὶ του ειδικού εκπαιδευτικού τους βάρους, έχει ενδιαφέρον και από θρησκευτικής, εθνικής, πολιτικής και πολιτιστικής σκοπιάς. Εξετάζοντας κανείς τους διαύλους μέσα από τους οποίους εισήχθησαν στα τοπικά περιβάλλοντα τα εν λόγω σχολεία, τα οποία ενίοτε χαρακτηρίστηκαν ως καθολικά, άλλοτε ως ξένα ή ξενόγλωσσα ή ακόμα και ομολογιακά, αντιλαμβανόμαστε τις ιδιαίτερες συνθήκες και τους λόγους για τους οποίους ευδοκίμησαν στον τόπο μας, από τα μέσα του 19^{ου} αι. έως τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια του 20^{ού}.¹

Η περιορισμένη έκταση των εργασιών, σε συγκεκριμένο πλαίσιο, όπως την όρισαν οι εμπνευστές και επιμελητές αυτού του τόμου, δεν μας επιτρέπει να εντρυφήσουμε στην ιδιαίτερη φυσιογνωμία του εκπαιδευτικού αυτού φαινομένου, που συνδέεται με τη μακράιωνη παρουσία της Λατινικής Εκκλησίας στον ιόνιο χώρο μια παρουσία που ανιχνεύεται αιώνες πριν το οριστικό σχίσμα των δύο χρι-

στιανικών παραδόσεων, ανατολικής και δυτικής, ή την επίσημη ίδρυση των καθολικών Αρχιεπισκοπών στον ελλαδικό χώρο, απότοκων της Δ' Σταυροφορίας: Γνωρίζουμε πως η Λατινική Επισκοπή Κεφαλληνίας ιδρύθηκε το 1207, ενώ το 1212 ιδρύθηκε νέα Λατινική Επισκοπή στη Ζάκυνθο. Στις 11 Μαρτίου 1222 οι δύο αυτές Επισκοπές ενώθηκαν με αρχιερέα τον Επίσκοπο Κεφαλληνίας. Η Καθολική Αρχιεπισκοπή της Κέρκυρας ιδρύθηκε το 1274 και στις 3 Ιουνίου 1919 ενώθηκε με τις Επισκοπές Ζακύνθου και Κεφαλληνίας σε μία, υπό την ονομασία Αρχιεπισκοπή Κερκύρας, Ζακύνθου – Κεφαλληνίας. Στις 18 Μαρτίου 1926, τέλος, η Ήπειρος αποσπάστηκε από τη δικαιοδοσία της Επισκοπής Δυρραχίου και προσαρτήθηκε στην Αρχιεπισκοπή Κερκύρας.

Ο καθολικός κλήρος και όλα τα μοναχικά τάγματα που δραστηριοποιήθηκαν στον ελλαδικό χώρο ήδη από τον 15^ο αι. (Επάνησα, Κρήτη, Κυκλάδες, νησιά ΒΑ Αιγαίου, Πελοπόννησος) και επίσης στην Κύπρο, όπως οι Αυγουστινιανοί, οι Φραγκισκανοί, οι Δομινικανοί και οι Καρμηνίτες, ασχολήθηκαν με ιδιαίτερη επιμέλεια –και στη βάση ενός ιδιόμορφου ομολογιακού σχεδίου– με την εκπαίδευση και την πνευματική επιμόρφωση των

1. Το θέμα της λειτουργίας των καθολικών σχολείων και η εκπαιδευτική τους δραστηριότητα στον ιόνιο χώρο, αν και αποτελεί αντικείμενο έρευνας σε διάφορες μελέτες, εντούτοις δεν έχει ακόμα αντιμετωπιστεί διεξοδικά. Αυτό οφείλεται, σε ένα μεγάλο μέρος, στην απώλεια των αρχείων των καθολικών σχολείων που λειτούργησαν στα Επάνησα, και στη μονομέρεια των σωζόμενων πηγών. Η παρούσα συμβολή δεν αποσκοπεί ούτε έχει τα περιθώρια, στην παρούσα έκδοση, να φωτίσει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία αυτών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, αλλά, με βάση τη μελέτη μας *Πηγές της ιστορίας των καθολικών σχολείων στην Κέρκυρα* (υ. έ. Κέρκυρα 2009), να αποτυπώσει σε πολύ γενικές γραμμές την ίδρυση και την εξέλιξή τους μέσα στην ιστορία.

καθολικών πιστών, οι οποίοι αντιμετώπιζονταν συχνά, τόσο από την τοπική κοινωνία και Εκκλησία όσο και από την εκάστοτε διοίκηση, ως ξένο σώμα. Η εγκατάσταση και δραστηριότητα αυτών των ταγμάτων συνδεόταν αφενός με την επιβαλλόμενη ανάγκη πνευματικής διαποίμανσης και εκπαιδευτικής ωρίμασης του καθολικού στοιχείου και αφετέρου με τη διάδοση της καθολικής πίστης, σύμφωνα με τις αρχές και τις επιδιώξεις της *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*, δηλαδή της ιδρυμένης, το 1559, Συνόδου της Καθολικής Εκκλησίας για τη διάδοση της καθολικής πίστης και τις σχέσεις της Ρωμαϊκής Εκκλησίας με τις χώρες όπου ο καθολικός πληθυσμός αποτελούσε μειοψηφία. Τα ιστορικά στοιχεία απέδειξαν πως το σχέδιο αυτό δεν είχε καμία προοπτική να επιτύχει, καθώς, τουλάχιστον για τα Επτάνησα, οι θρησκευτικές αντιστάσεις και η συνοχή του ντόπιου πληθυσμού, καθώς και η ανεξιθρησκία των Βενετών, δεν ευνόησαν ποτέ τη Λατινική Εκκλησία.

Καθ' όλη τη διάρκεια της Βενετοκρατίας, της πιο μακρόχρονης ξενικής παρουσίας στα Επτάνησα, ιδρύθηκαν αρκετές σχολές και σπουδαστήρια, τόσο στο πλαίσιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας όσο και της Καθολικής. Κατά τη διάρκεια του 16ου και 17ου αι. έχουμε πληροφορίες για μισσιονάριους (ιεραποστόλους) που δίδασκαν Θεολογία, Φιλοσοφία και Λογική, προετοιμάζοντας νέους να συνεχίσουν ιερατικές σπουδές στη γειτονική Ιταλία ή να αποκτήσουν το διδακτορικό τους δίπλωμα στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας. Στη Μονή του Αγίου Φραγκίσκου λειτουργήσε σχολείο, στο οποίο, παρά τις αντιπαραθέσεις, παρακολουθούσαν και Έλληνες, ενώ την περίοδο της Τεσσαρακοστής μισσιονάριοι και ιεροκήρυκες επισκέπτονταν τα νησιά για να κηρύξουν και να διδάξουν τη χριστιανική διδασκαλία και τα ανθρωπιστικά γράμματα σε Έλληνες και Λατίνους. Αυγουστινιανοί μοναχοί από την *Annunziata* και μοναχοί από τη *Santa Giustina*, με την περίφημη βιβλιοθήκη, διατηρούσαν επίσης μικρές σχολές στο πλαίσιο των Μονών τους.

Κατά την περίοδο της λεγόμενης Βρετανικής Προστασίας θεσμοθετήθηκε, αναπτύχθηκε και λειτουργή

γησε για πρώτη φορά στον ελλαδικό χώρο ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό σύστημα, ελεγχόμενο από τη διοίκηση, το οποίο περιελάμβανε τη στοιχειώδη, μέση και ανώτατη βαθμίδα. Η κινητικότητα, μάλιστα, αυτή εμπλουτίστηκε στα χρόνια της βρετανικής επικυριαρχίας από ιεραποστολικού τύπου σχολεία, τα οποία λειτουργήσαν οι εκπρόσωποι των Εκκλησιών της διαμαρτύρησης, και κύρια της Εκκλησίας της Αγγλίας. Αντίστοιχα παραδείγματα βρίσκουμε στον χώρο της Καθολικής Εκκλησίας, όπως με τον κερκυραίο ιερέα και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Ιωσήφ Zaffino, ο οποίος, από το 1868 έως το 1871, λειτουργήσε στην Κέρκυρα ένα μικρό σχολείο αρρένων. Οι περισσότεροι, άλλωστε, από τους ιερείς σε όλα τα νησιά της Αρχιεπισκοπής, αλλά και στη Λευκάδα, παρέδιδαν μαθήματα ξένων γλωσσών κατ' οίκον ή δίδασκαν στις αντίστοιχες Γαλλικές και Ιταλικές Σχολές το μάθημα των Θρησκευτικών για τους καθολικούς μαθητές ή κάποια ξένη γλώσσα.

Η ιταλική γλώσσα, χάρη στην πλούσια βενετική παράδοση που είχε διεισδύσει σε κάθε τομέα της κοινωνικής ζωής, συνέχισε να χρησιμοποιείται τόσο στη διοίκηση όσο και στην επικοινωνία, στις συναλλαγές αλλά και στην εκπαίδευση, αφού καθιερώθηκε ως διδακτέο μάθημα σε όλες τις βαθμίδες, τουλάχιστον από τις αρχές του 19ου αι. και μετά. Οι κατά καιρούς νομοθετικές ρυθμίσεις για το εκπαιδευτικό σύστημα στο Ιόνιο Κράτος καθιέρωσαν τη διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας, ξεκινώντας ακόμα νωρίτερα, επί Επτανήσου Πολιτείας, με τον Νόμο περί Δημοσίας Εκπαιδύσεως, του Φεβρουαρίου 1804, και συνεχίστηκαν την περίοδο της βρετανικής επικυριαρχίας με τους Κανονισμούς και τους Νόμους του 1839, του 1841 και του 1857.

Την ίδια περίοδο, και παρότι η πολιτική κατάσταση στη Γαλλία δεν παρουσίαζε καμία σταθερότητα, άρχισαν να πυκνώνουν τόσο τα γυναικεία μοναχικά τάγματα όσο και τα γαλλικά μοναστικά εκπαιδευτήρια, επιβάλλοντας με την παρουσία τους και τον πολλαπλασιασμό τους την εθνική και πολιτιστική επιρροή της Γαλλίας στις χώρες της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου. Γαλλικά σχολεία εν-

τοπίζονται στην Ελλάδα πριν την ίδρυση του ελληνικού κράτους και η απότομη ανάπτυξή τους, από το 1820 έως το 1860, με κύρια αποστολή την εκπαίδευση των θηλέων και την εξάπλωση των παρθεναγωγείων και των οικοτροφείων, δημιούργησε το φαινόμενο που ονομάστηκε στη συνέχεια «εκθηλυσμός του καθολικισμού». Στη Γαλλία, άλλωστε, ήδη από το 1833 ο Νόμος Guizot επιβεβαίωσε την κυρίαρχη θέση της θρησκείας στη σχολική παιδαγωγική, ενώ το 1850 ο Νόμος Falloux, που επέφερε μια ευρύτερη «εκκλησιαστικοποίηση», επέτρεψε στα μοναχικά τάγματα να διατηρούν τα δικά τους σχολεία, εντός και εκτός της χώρας.

Μετά την Ένωση των Επτανήσων με το Βασίλειο της Ελλάδος, η πρώτη κρατική παρέμβαση απέναντι στα ξένα σχολεία εντοπίζεται το 1871 και διαρκεί έως το 1913, με την ολοκλήρωση της προσάρτησης των Νέων Χωρών. Με την εμφάνιση πάντως και την πύκνωση των ιταλικών σχολείων και τους ψίθυρους για την αναμόχλευση του δόγματος Καβούρ, το Ελληνικό Κράτος παρενέβη πιο αποτελεσματικά απαιτώντας έλεγχο και περιορισμό των παρεμβάσεων στα σχολεία, τόσο από τις ξένες διπλωματικές αποστολές όσο και από τους διάφορους εθνικο-πολιτιστικούς συλλόγους. Το 1929 με τον Νόμο 3965 απαγορεύτηκε η φοίτηση ελλήνων μαθητών και οικοτρόφων στα ξένα σχολεία, ενώ με τον Νόμο 4862 του 1931, ο οποίος στα περισσότερα σημεία του ισχύει έως σήμερα, διευκρινίστηκε ότι ο χαρακτηρισμός των καθολικών σχολείων ως «ξένων», δηλαδή ιδιωτικών, ίσχυε για τα σχολεία «παντός εκπαιδευτικού περιεχομένου, τα οποία είτε ιδρύθηκαν υπό μη Έλληνας πολίτου ή νομικού προσώπου, σωματείου ή οργανισμού μη Ελληνικού ή μη εδρεύοντος εν Ελλάδι, είτε ανήκουν εις τοιούτον φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον, είτε περιήλθον καθ' οιονδήποτε χρονικό διάστημα εις τοιούτο φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον».

Αν και βασική και διαχρονική επιδίωξη των εκπροσώπων των καθολικών σχολείων υπήρξε η διατήρηση αγαθών σχέσεων τόσο με τον ντόπιο πληθυσμό, απ' όπου, άλλωστε, αντλούσαν και

μέρος του μαθητικού τους δυναμικού, όσο και με τις κατά τόπους πολιτικές αρχές και εξουσίες, οι αντιδράσεις και η υποδαύλιση θρησκευτικών και εθνικών παθών δεν έλειψαν ποτέ, αφού ο φόβος της θρησκευτικής προπαγάνδας και του εκδυτικισμού έμοιαζε να είναι έμφυτος σε μια μεγάλη μερίδα της τοπικής κοινωνίας και της τοπικής λογισύνης. Από την άλλη πλευρά, η επαφή της αστικής τάξης με τα ευρωπαϊκά ρεύματα και η επιθυμία της να συμμετάσχει στον αναδυόμενο κοινωνικοπολιτικό μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας πάνω σε δυτικότερα πρότυπα επάνδρωνε διαρκώς τις σχολές με παιδιά της αστικής κοινωνίας. Η επιτυχία του αποτελέσματος υπήρξε διττή, καθώς από τη μία οι μαθητές αποφοιτούσαν από πρότυπα ιδρύματα που τους παρείχαν σημαντικά εφόδια για την πνευματική και επαγγελματική τους ανέλιξη, και από την άλλη η μόρφωσή τους εκπλήρωνε τους πολιτιστικούς και πνευματικούς σκοπούς, σύμφωνα με το πνεύμα που ευαγγελιζόταν τόσο η Καθολική Εκκλησία όσο και τα ξένα προξενία για την εκπλήρωση των διαφορών, και όχι απαραίτητα αθέμιτων, σκοπών και πολιτικών τους.

Το εκπαιδευτικό και παιδαγωγικό μοντέλο των καθολικών σχολείων, τόσο στα Επτάνησα όσο και στην υπόλοιπη χώρα, χρειάστηκε να αναπροσαρμοστεί και να αναθεωρηθεί σε διάφορες περιπτώσεις μέσα στον χρόνο, είτε με στόχο να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες, είτε υποκύπτοντας στις πιέσεις και στις επιταγές της ελληνικής νομοθεσίας.

Ιεροσπουδαστήριο Λατινικού Κλήρου

Οι πληροφορίες για την παρουσία καθολικών σχολείων και δασκάλων στα Επτάνησα, την περίοδο της Βενετοκρατίας, είναι ελλιπείς και σπάνιες. Έχουν καταγραφεί μαρτυρίες για Λατίνους ή βυζαντινίζοντες ουμανιστές και λόγιους που δίδαξαν στην Κέρκυρα, ενώ από τον 16^ο αιώνα εντοπίζουμε τον θεσμό του Δημόσιου ελληνοδιδασκάλου και του Δημόσιου λατινοδιδασκάλου, μια σημαντική τομή στα εκπαιδευτικά ζητήματα του τόπου, με

Εικόνα 2.

Ο Καρδινάχιος Μάρκος Αντώνιος Μπαρμπάριγο, Αρχιεπίσκοπος Κερκύρας και ιδρυτής του Λατινικού Ιεροσπουδαστηρίου. Ξυλογραφία αρχών 18ου αιώνα.

Αρχείο Σπύρου Π. Γαούση

αξιόλογους εκπροσώπους. Το 1510 έγινε η πρώτη προσπάθεια να ιδρυθεί Ιεροσπουδαστήριο (Σεμινάριο) στα όρια της Αρχιεπισκοπής. Η μεταρρυθμιστική Σύνοδος του Trento, η 19^η Οικουμενική Σύνοδος της Καθολικής Εκκλησίας, σε ένα από τα τελευταία της Διατάγματα, το «Cum Adolescentium Aetas» της 15^{ης} Ιουλίου 1563, συνιστούσε τη δημιουργία Ιερατικής Σχολής στο πλαίσιο οργάνωσης κάθε εκκλησιαστικής επαρχίας, για τη μόρφωση και τη θρησκευτική αγωγή των καθολικών παιδιών, νεαρής ηλικίας και γεννημένων από νόμιμο γάμο, που στόχευαν να συνεχίσουν ανώτερες εκκλησιαστικές σπουδές, αλλά και των απόρων παιδιών, παρέχοντας δυνατότητα οικονομικής ενίσχυσης των σπουδών τους, εάν θα εκδήλωναν την επιθυμία να αφοσιωθούν στον μοναχικό και ιερατικό βίο. Το Διάταγμα αυτό παρείχε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για την οργάνωση και την οικονομική υποστήριξη αυτού του θεσμού και σε εφαρμογή του ο Αρχιεπίσκοπος Antonio Cocco ίδρυσε στην Κέρκυρα, στις 29 Ιανουαρίου 1568, Ιερατική Σχολή, τη σύσταση της οποίας επικύρωσε με Διάταγμά του στις 19 Αυγούστου 1635 ο Αποστολικός Επισκέπτης και Αρχιεπίσκοπος Κρήτης Aloisio Mocenigo, καθορίζοντας τις πηγές των εισοδημάτων και το πρόγραμμα των σπουδών.

Οι βάσεις, πάντως, για την οργάνωση του Σεμιναρίου των Λατίνων πραγματοποιήθηκε τα χρόνια του Αρχιεπισκόπου και μετέπειτα Καρδινάλιου Marcus Antonius Barbarigo. Στις 27 Ιανουαρίου 1679 ο Barbarigo ενοίκιασε μία οικία δίπλα από τη Λατινεπισκοπή, την οποία και μετέτρεψε σε ένα πρώτο Ιεροσπουδαστήριο και κοιτώνα. Το ιδρυτικό του Σεμιναρίου υπεγράφη στις 14 Νοεμβρίου 1680 και σε αυτό ανέφερε κατηγορηματικά πως επιθυμία του ήταν να εισέρχονται σε αυτό, δωρεάν, όλα τα ενδιαφερόμενα παιδιά, διαθέτοντας για τον σκοπό αυτό όλα τα προσωπικά του έσοδα για τους οκτώ πρώτους μήνες. Ακολούθως, επιχείρησε να ανοικοδομήσει το μοναστήρι πίσω από τον ναό της Παναγίας του Καρμήλου «Τενέδου», τον οποίο είχαν οικοδομήσει φραγκισκανοί μοναχοί το 1663, με στόχο να μεταφέρει εκεί το Ιεροσπουδαστήριο. Τελικά τα εγκαίνια του Σεμιναρίου έγιναν με κάθε

επισημότητα στις 14 Νοεμβρίου 1680.

Το 1761 το Ιεροσπουδαστήριο λειτουργούσε με μικρό αριθμό μαθητών και αυτό εξαιτίας της κακής διαχείρισης των κανονικών (ιερέων) που ήταν επιφορτισμένοι με τη λειτουργία του. Το 1796 ο τελευταίος επί Βενετοκρατίας Αρχιεπίσκοπος των Λατίνων στην Κέρκυρα, κόμης Maria Francesco Fenzi (1779-1799) επιχείρησε να το ανασυγκροτήσει συνδέοντας τη λειτουργία του με ένα Κολλέγιο, το οποίο θα τελούσε υπό τον έλεγχο του Αρχιεπισκόπου και θα ενισχυόταν με προσόδους της Μονής Ευαγγελιστρίας «Annunziata» αλλά και του ιππότη Πρόσπερου Μαρίνι. Το εγχείρημα όμως αυτό δεν είχε επιτυχία και ένα χρόνο μετά, με την έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων, οι πρόσοδοι της Μονής και του Ιεροσπουδαστηρίου δημιουργήθηκαν από τη νέα εξουσία. Προσπάθεια για επανίδρυση του Ιεροσπουδαστηρίου πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της βρετανικής επικυριαρχίας, οι διαβουλεύσεις όμως μεταξύ Αγίας Έδρας και Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων απέβησαν άκαρπες. Τέλος, την περίοδο 1866-1868, κατά την αρχιερατεία του Σπυρίδωνος Madalena (1824-1884) έγινε μία ακόμα προσπάθεια για την ίδρυση ενός Κολλεγίου, τόσο στην Κέρκυρα όσο και στη Ζάκυνθο, χωρίς όμως να ευδοθηθεί και αυτή η πρωτοβουλία.

Στον χώρο της Μονής της Παναγίας της Τενέδου, κάτω από τον επιβλητικό όγκο του νέου βενετικού φρουρίου της Κέρκυρας, κοντά στον προμαχώνα Σαραντάρη εγκαταστάθηκε στα χρόνια των Δημοκρατικών Γάλλων (1797-1799) η πρώτη Δημόσια Βιβλιοθήκη του νησιού, οι υπόλοιπες δε μοναστηριακές βιβλιοθήκες των καθολικών εκκλησιών της Κέρκυρας, και κυρίως αυτή του καθολικού ναού της Αγίας Ιουστίνης στη Γαρίτσα, αποτέλεσαν τη βάση της βιβλιοθήκης της Ιονίου Ακαδημίας. Το 1804, με πρώτο διευθυντή τον Ιωάννη Καποδίστρια, λειτούργησε στη Μονή της Τενέδου, με απόφαση του Ιονίου Κράτους, δημόσιο σχολείο, τα εγκαίνια του οποίου πραγματοποιήθηκαν στις 3 Νοεμβρίου 1805.

Εικόνα 3.
Γαλλική Σχολή Γαλλίδων
Καλογραιών, σχολικό έτος
1920-1921.
Αρχείο Σπύρου Π. Γαούτση

Σχολή Γαλλίδων Καλογραιών

Ένα από τα μακροβιότερα και πλέον εμβληματικά σχολεία που λειτούργησαν στην Κέρκυρα, από τα μέσα του 19^{ου} αι. έως τα μέσα του 20^{ού}, υπήρξε η Γαλλική Σχολή των Αδελφών της Παναγίας της Συμπονίας, γνωστή στην τοπική κοινωνία ως Sœurs de Notre Dame de la Compassion. Το μοναχικό αυτό τάγμα ιδρύθηκε το 1843 στη Μασσαλία, με την ενθάρρυνση του τοπικού Επισκόπου, από τον ιησουίτη ιερομόναχο Jean François Régis Barthes. Βασική ιεραποστολή του τάγματος υπήρξε η σύσταση και οργάνωση σχολείων και οικοτροφείων αλλά και η ενίσχυση του ποιμαντικού έργου των Επισκόπων στις οποίες το τάγμα δραστηριοποιούνταν.

Το 1857 τρεις μοναχές από τη Μασσαλία ταξίδεψαν στην Κέρκυρα και τρεις ακόμη εγκαταστάθηκαν στην Κεφαλληνία, ύστερα από πρόσκληση του Αρχιεπισκόπου Καρόλου Rivelli. Το 1858 έλαβαν την άδεια για την ίδρυση ενός Οικοτροφείου στην Κέρκυρα, ενώ στο Αργοστόλι το σχολείο τους λειτούργησε από το 1857 για δέκα χρόνια. Το 1891 έξι ακόμα μοναχές εγκαταστάθηκαν στη Ζάκυνθο, εργαζό-

μενες στον τομέα της μόρφωσης των καθολικών κοριτσιών. Ο σεισμός της 31^{ης} Ιανουαρίου 1891 κατέστρεψε τα έργα τους, οι ίδιες όμως παρέμειναν στο νησί φροντίζοντας τραυματίες και κυρίως τις οικογένειες των μέχρι πρότινος μαθητριών τους.

Το σχολείο των γαλλίδων καλογραιών, όπως καθιερώθηκε να αποκαλείται στην Κέρκυρα, αναπτύχθηκε στον λόφο των Αγίων Πατέρων. Αρχικά δεχόταν μόνο καθολικά κορίτσια, στη συνέχεια όμως η Σχολή άνοιξε και για ορθόδοξους αλλά και για εβραίους, και των δύο φύλων, καθώς και για τις κόρες Ηπειρωτών και Αλβανών, που στέλνονταν στην Κέρκυρα και παρέμεναν οικότροφες μέχρι το τέλος των σπουδών τους. Το σχολείο ήταν εξατάξιο και διακρίνονταν σε Οικοτροφείο – Παρθεναγωγείο, Ορφανοτροφείο, Σχολείο για την αστική τάξη, Τμήμα για την εργατική τάξη και τους απόρους, ενώ για ένα διάστημα λειτούργησε, σε συνεργασία με την Αρχιεπισκοπή, και Νυχτερινή Σχολή απόρων. Η μεγάλη πλειονότητα των μαθητών ήταν κορίτσια, ενώ τα αγόρια παρέμεναν στο σχολείο έως την ηλικία των δέκα ετών. Στο σχολείο τα παιδιά διδάσκονταν κυρίως τη γαλλική γλώσσα αλλά

και την ελληνική, ενώ οι μαθήτριες διδάσκονταν επίσης ανάγνωση και γραφή της αγγλικής και της ιταλικής γλώσσας. Τα υπόλοιπα βασικά μαθήματα, τα οποία διδάσκονταν στη γαλλική γλώσσα, ήταν η Αριθμητική, τα Οικοκυρικά, το Σχέδιο και η Καλλιγραφία, η Γεωγραφία, οι Φυσικές Επιστήμες, το Βελόνι, η Μουσική κ.ά. Οι καλόγριες ήταν επιφορτισμένες με την ένδυση, την τροφή και τη νοσηλεία τόσο των οικοτρόφων, που κάλυπταν τις δαπάνες τους με τα δίδακτρα που κατέβαλλαν μνηστιαίως, όσο και των απόρων. Τα δίδακτρα πάντως ελάχιστα επαρκούσαν για τη βιωσιμότητα της σχολής και οι καλόγριες ήταν διαρκώς υποχρεωμένες να αναζητούν βοηθήματα και επιδοτήσεις τόσο από την Προπαγάνδα και την Αρχιεπισκοπή όσο και από τη Γαλλική Πρεσβεία.

Για τις οικογένειες της κερκυραϊκής αστικής τάξης η φοίτηση των θυγατέρων τους στη Σχολή των καλογραιών αποτελούσε εγγύηση ότι θα αποκτούσαν όλες τις δεξιότητες για τη μελλοντική τους πορεία ως συζύγων και μπετέρων ή για την επαγγελματική τους απασχόληση ως οικοδιδασκάλων της γαλλικής γλώσσας. Δέκα, μάλιστα, Κερκυραίες εντάχθηκαν στη μοναστική κοινότητα και υπηρέτησαν σε μονές του τάγματος στην Κέρκυρα, στη Μασσαλία και στη Ρώμη. Στις τρεις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αι. η Γαλλική Σχολή δέχθηκε έντονη κριτική και πολεμική από μερίδα κερκυραίων λογίων, με πρωτεργάτη τον Ιάκωβο Πολυλά, και ακολούθως τους Στέλιο Χρυσομάλλη, Γεώργιο Μαρκορά, Πέτρο Φωκά κ.ά., οι οποίοι την κατηγορούσαν ως κέντρο εθνικής και θρησκευτικής προπαγάνδας. Τα δημοσιεύματα στον τοπικό τύπο υπήρξαν εκρηκτικά, οδηγώντας τη Σχολή, κυρίως μετά το 1864, σε συμμόρφωση με την ελληνική εκπαιδευτική νομοθεσία. Μεγάλη αντίδραση δημιουργήθηκε και με την εγγραφή ορθόδοξων παιδιών στη Σχολή και, ήδη από τη δεκαετία του 1870, τα ορθόδοξα παιδιά στέλνονταν στον παρακείμενο ναό των Αγίων Πατέρων, όπου ορθόδοξοι ιερείς και δάσκαλοι τους δίδασκαν Ελληνική Ιστορία και Κατήχηση.

Στις 2 Απριλίου 1891 η δολοφονία μιας μικρής

εβραιοπούλας, της Ρουβίνα Σάρδα, και η φήμη που κυκλοφόρησε πως είχε απαχθεί από τη Σχολή των καλογραιών, σε συνδυασμό με τη μικροπολιτική εκμετάλλευση του θέματος από την Αρχιεπισκοπή, που θέλησε να επιτεθεί στην εβραϊκή κοινότητα και στα έθιμά της, προκάλεσε ένα πογκρόμ κατά των εβραίων της Κέρκυρας που ξεπέρασε τα γεωγραφικά όρια του νησιού οδηγώντας στα γνωστά «εβραϊκά» που ταλάνισαν την πολιτική και την κοινωνική ζωή του τόπου.

Στις αρχές του 20^{ου} αι. η Σχολή αντιμετώπιζε σημαντικά διαχειριστικά προβλήματα. Οι μοναχές απευθύνονταν διαρκώς στη Γαλλική Πρεσβεία γνωρίζοντας πως το Γαλλικό Κράτος με τους Νόμους του 1901 και του 1904 και με τον διαχωρισμό Κράτους και Εκκλησίας, του 1905, αναγνώριζε σε αυτές πως αποτελούσαν βασικό μέσο για την άσκηση της αποικιακής και πολιτιστικής πολιτικής της Γαλλίας. Την περίοδο εκείνη υπήρξε και πρόταση να αναλάβει τη διεύθυνση και την αναδιοργάνωση της Σχολής το τάγμα των Σαλεσιανών, ένα ανδρικό μοναχικό τάγμα με ειδικευση στην εκπαίδευση, το οποίο είχε ιδρυθεί στο Τορίνο το 1859 από τον Άγιο Ιωάννη Μπόσκο (1815-1888). Δεν υλοποιήθηκε όμως ποτέ αυτή η πρόταση.

Το 1923 οι γαλλίδες μοναχές έκλεισαν το Τμήμα Αρρένων της Σχολής, καθώς είχε αρχίσει τη λειτουργία της η Ιταλική Σχολή των αδελφών των Χριστιανικών Σχολείων. Το βράδυ της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 1943 η Μονή και η Σχολή αποτεφρώθηκαν από τα γερμανικά βομβαρδιστικά και οι μοναχές με τα ορφανά και τις οικοτρόφους αναζήτησαν αρχικά προστασία στη μονή των μαλτέζων καλογραιών και ακολούθως εκτός πόλεως. Με τη λήξη του πολέμου οι εναπομείνασες μοναχές, ιταλικής και γαλλικής καταγωγής, παρέδιδαν μαθήματα γαλλικής γλώσσας σε φροντιστηριακό επίπεδο. Οι αντιδράσεις μιας μερίδας του τύπου υπήρξε επιθετική προς τις μοναχές, καθώς η προοπτική επανίδρυσης μιας ξένης σχολής, πολλώ δε μάλλον ιταλικής, προκαλούσε την ντόπια λαϊκή κοινή γνώμη που μόλις είχε αναθαρρήσει λαβωμένη από την ιταλική κατοχή. Σκοπός των μοναχών ήταν η αποκατάσταση των έργων τους, αλλά δεν υπήρχαν πλέον οι

ανάλογες χρηματοδοτήσεις. Τελικά, χάρη στην οικονομική υποστήριξη της Γαλλικής Πρεσβείας, ενοικιάστηκε ένας όροφος επί της οδού Ριζοσπαστών Βουλευτών, όπου από το 1944 λειτούργησε η Γαλλική Σχολή για τις δύο πρώτες τάξεις του Γυμνασίου. Η Σχολή αντιμετώπιζε διαρκώς σοβαρά οικονομικά προβλήματα αδυνατώντας να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της απέναντι στους διδάσκοντες, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει να χάσει μέχρι και την άδεια λειτουργίας της. Το 1958 λόγω του υπερβολικού τιμήματος που ζητούσε ο ιδιοκτήτης, οι υπεύθυνοι ζήτησαν από τη Ρώμη και τη Μασσαλία βοήθεια, για να αγοράσουν τον πρώτο όροφο που φιλοξενούσε τη Σχολή και την κοινότητά τους. Τελικά, το Γυμνάσιο ανέστειλε το 1950 τη λειτουργία του και το Φροντιστήριο της γαλλικής γλώσσας έκλεισε οριστικά το 1962, με τις μοναχές να εγκαταλείπουν το νησί τέσσερα χρόνια μετά.

Ιταλική Σχολή Αρρένων

Τα Ιόνια Νησιά λόγω της μακράς βενετικής παρουσίας αλλά και της γειτονικής τους σχέσης με την Ιταλία προσείλκυαν το β' μισό του 19^{ου} αι. εκατοντάδες μετανάστες, κυρίως από τη νότια Ιταλία και τη Σικελία, που αναζητούσαν στην Κέρκυρα μια πιο επωφελή εργασία. Η Κέρκυρα υπήρξε, άλλωστε, τόπος καταφυγής δεκάδων εκπροσώπων των φιλελεύθερων και επαναστατικών κινημάτων που εκδηλώθηκαν στην Ιταλία για την απελευθέρωση και την ενοποίηση της χώρας. Την περίοδο πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η ιταλική κοινότητα στην Κέρκυρα αριθμούσε περί τα 1.400 μέλη, οργανωμένα γύρω από το Προξενείο και την Εκκλησία τους, αλλά και μέσα σε συλλόγους αλληλοβοηθητικούς, πατριωτικούς και αγαθοεργίας. Η ιταλική παροικία κυκλοφορούσε έντυπα στην ιταλική γλώσσα και απολάμβανε από το Ιταλικό Κράτος,

*Εικόνα 4.
Βασική Ιταλική Σχολή
Αρρένων, σχολικό έτος
1926-1927.
Αρχείο Σπύρου Π. Γαούτση.*

Εικόνα 5.

Το κτίριο της Βασιδικής
Ιταδικής Σχολής Αρρένων
τη δεκαετία του '30.

Αρχείο Σπύρου Π. Γαούτη.

όπως και πολλοί Ηπειρώτες και Αλβανοί που ζούσαν στο νησί, ιδιαίτερες παροχές, προκαλώντας ένα κλίμα έντασης και προκατάληψης.

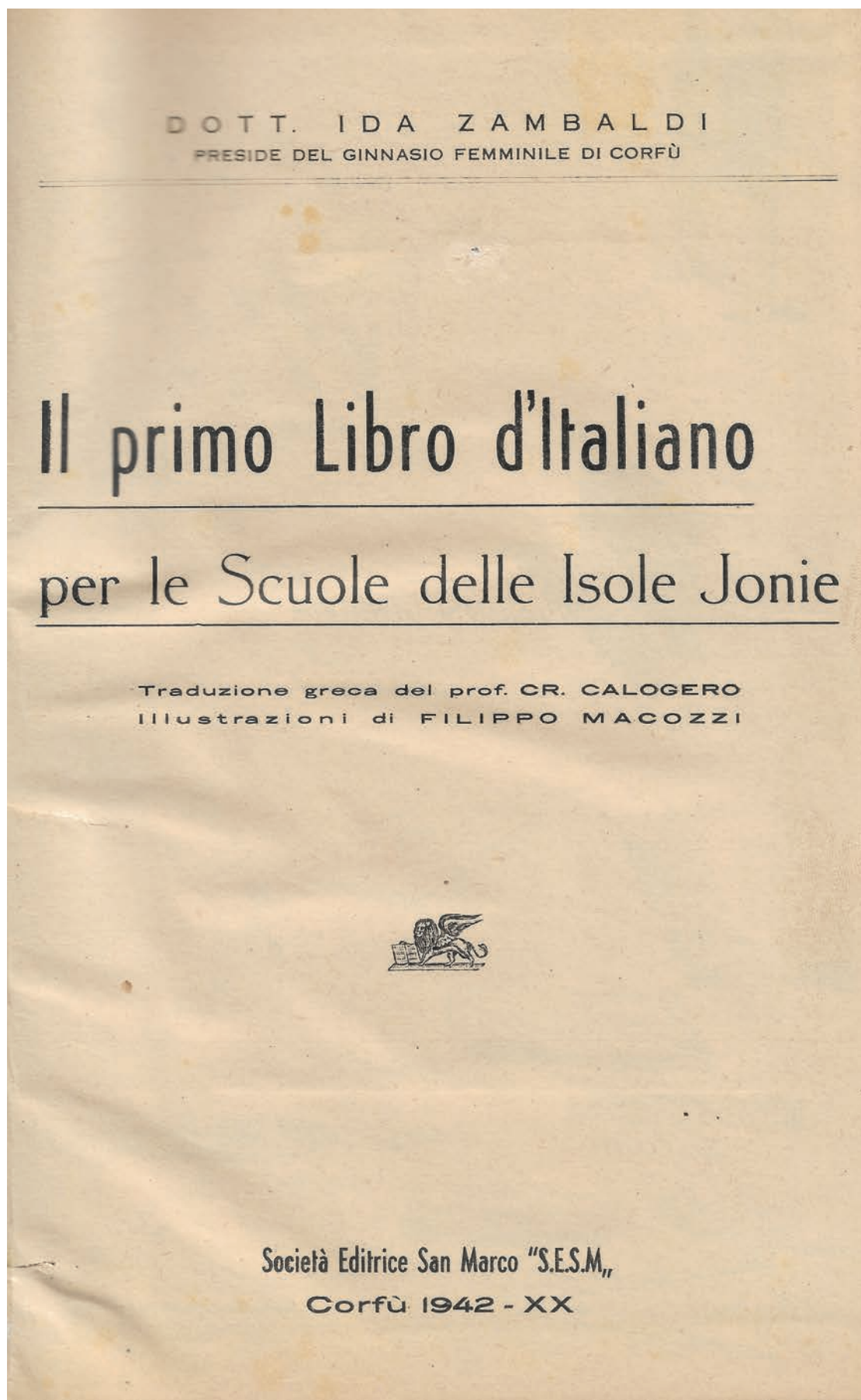
Το ζήτημα της εκπαίδευσης της ιταλικής παροικίας απασχόλησε τις ιταλικές αρχές ήδη από την εποχή του δόγματος Καβούρ, το οποίο, μέσω μιας εθνικιστικής πολιτικής, επεδίωκε να διατηρηθεί ο πολιτιστικός και γλωσσικός δεσμός των λεγόμενων Ιταλοκερκυραίων ως συνεκτικό μέσο με τη χώρα καταγωγής τους. Έτσι, το καλοκαίρι του 1889 η ιταλική κυβέρνηση ίδρυσε στην Κέρκυρα δύο σχολεία, αρρένων και θηλέων, χωρίς όμως να λάβει την άδεια που προέβλεπε η σχετική ελληνική νομοθεσία. Καθώς η ελληνική νομοθεσία παραχωρούσε το δικαίωμα μόνο σε ιδιώτες και όχι σε κυβερνήσεις να ιδρύουν σχολεία, οι ιταλικές ενέργειες προκάλεσαν την άμεση αντίδραση των Υπουργείων Παιδείας και Εξωτερικών αλλά και της Νομαρχίας Κερκύρας. Υπό την πίεση αυτή το Ιταλικό Κράτος ανέθεσε στον ιταλό διδάσκαλο και κάτοικο Κερκύρας Nicolò Forte να αιτηθεί τη λήψη άδειας για την ίδρυση των δύο σχολείων, όπως και έγινε. Τα σχολεία αυτά λειτουργήσαν έως τον Ιούνιο του

1891, οπότε η πολιτική μεταβολή που συνέβη στην Ιταλία οδήγησε σε αναστολή των δραστηριοτήτων τους. Με την κατάληψη της εξουσίας από τον εθνικιστή Francesco Crispi, η σχολή αρρένων επανεικτοήθηκε το 1894 και η αντίστοιχη των θηλέων μετά το καλοκαίρι του 1897.

Τα σχολεία δέχονταν μόνο ιταλικής εθνικότητας μαθητές και το 1910 τα εντοπίζουμε με τα ονόματα Reggia Scuola Elementare Maschile Italiana και Reggia Scuola Elementare Femminile Italiana, αντίστοιχα. Το 1912 έλληνες γονείς που ενέγραψαν τα παιδιά τους στα σχολεία αυτά διώχθηκαν δικαστικά και καταδικάστηκαν από το Παισιματοδικείο Κερκύρας. Το 1921, και ενώ η λειτουργία των σχολείων αυτών αναστελλόταν ή συνεχιζόταν ανάλογα με τα ιδιαίτερα κοινωνικά και νομοθετικά δεδομένα, το Ιταλικό Υπουργείο Εξωτερικών και η Associazione Nazionale per soccorrere i Missionari Italiani (ANSMI, Εθνική Εταιρεία Στήριξης των Ιταλών Ιεραποστόλων στο Εξωτερικό) πρότειναν στο τάγμα των Ινσουιτών να αναλάβει τη διεύθυνση της Σχολής. Λόγω έλλειψης επαρκών μέσων και μοναχών όμως το τάγμα θα αρνηθεί και το 1923, με την ανάληψη της

Εικόνα 6.

Βιβλίο για τους μαθητές
των παιδικών σχολών
στην Κέρκυρα
από τη διευθύντρια
της Ιταδικής Σχολής Θηλέων
Ida Zambaldi. Τη μετάφραση
στα ελληνικά πραγματοποίησε
ο καθηγητής Χρ. Καλόγερος
και την εικονογράφηση
ο Φίλιππος Μάκοτσης,
Κέρκυρα 1942.
Αρχείο Σπύρου Π. Γαούση.

εξουσίας από τον Μουσολίνι, μοναχοί των Αδελφών των Χριστιανικών Σχολών που είχε ιδρύσει ο Άγιος Ιωάννης Βαπτιστής Δελασάλ (1651-1719) από την επαρχία του Πεδεμοντίου στο Τορίνο, ανέλαβαν την αναδιοργάνωση της Σχολής στην Κέρκυρα. Εμπνευστής αυτής της προσπάθειας εκ μέρους της ιταλικής κυβέρνησης υπήρξε ο ιδρυτής της ANSMI και μετέπειτα Γερουσιαστής Ernesto Schiapparelli, ο οποίος, τον Ιανουάριο του 1923, συμφώνησε με τον Έπαρχο του Τορίνο, ενώ τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου η Προπαγάνδα ενέκρινε την εγκατάσταση του τάγματος στην Κέρκυρα και στην Πάτρα. Στις 11 Αυγούστου 1923 οι τρεις πρώτοι αδελφοί εγκαταστάθηκαν στο νησί.

Η άφιξη των αδελφών και η ανάληψη της διεύθυνσης της Σχολής καθώς και η μεταβίβαση της Ιταλικής Βασιλικής Σχολής στο τάγμα συνέπεσαν με την κατάληψη του νησιού από τον ιταλικό στόλο λίγες ημέρες μετά, με αφορμή το επεισόδιο Τελλίνι και τα αδικαιολόγητα αντίποινα της ιταλικής κυβέρνησης απέναντι στη ελληνική. Η τοπική κοινωνία θεώρησε τους αδελφούς ως προπομπούς της ιταλικής κατάληψης και ο τοπικός τύπος δεν σταμάτησε να καταγγέλλει τους ιταλούς μοναχούς ως πράκτορες της γείτονας χώρας. Με την αναχώρηση των στρατευμάτων κατοχής, οι ελληνικές αρχές αντέδρασαν στην προοπτική λειτουργίας μιας Σχολής που θα ανήκε στο Ιταλικό Κράτος, πολύ περισσότερο δε στην αγορά κτηρίων από αλλοδαπούς. Τελικά, οι αδελφοί αγόρασαν το μέγαρο της οικογένειας Μιμπέλλι-Σκαραμαγκά, εκεί όπου σήμερα, με διάφορες μετατροπές και προσθήκες, λειτουργεί το Α΄ Γυμνάσιο της Κέρκυρας, και το 1925 οικοδόμησαν το κτήριο που στεγάζει σήμερα το Ε΄ Γυμνάσιο της Κέρκυρας. Σε μια από τις πέρυγές του στεγάστηκε η Ιταλική Εμπορική Σχολή και σε μια άλλη φιλοξενήθηκαν οικότροφοι από την Αλβανία, χώρα στην οποία η παρουσία της Ιταλίας κατά την περίοδο του μεσοπολέμου ήταν ιδιαίτερως αισθητή.

Οι αδελφοί κατηγορούνταν συχνά για ιταλική προπαγάνδα και ανθελληνική συμπεριφορά ή για το ότι ως έφεδροι αξιωματικοί του ιταλικού στρατού

διενεργούσαν κατασκοπία κατά της Ελλάδος. Οι ίδιοι πάντως επέκτειναν με αγορές τα εκπαιδευτικά καταστήματα, παρείχαν άφθονες παροχές για την προσέλευση ελλήνων, εβραίων, βορειοηπειρωτών και αλβανών μαθητών, δίδασκαν δωρεάν την ιταλική, με σκοπό την προβολή της κρατικής ιδεολογίας, ενώ η δημιουργία φασιστικής νεολαίας στη Σχολή, κατ' επιταγήν των ιταλικών αρχών και του Προξενείου, όξυνε ακόμα περισσότερο τις αντιδράσεις στην τοπική κοινωνία, καθώς η Σχολή κατηγορούνταν, όπως και η Αρχιεπισκοπή, για προπαγανδιστικές ενέργειες. Η Σχολή λειτούργησε ως Δημοτικό και Γυμνάσιο, και η πλειονότητα των μαθητών ήταν παιδιά Κερκυραίων ιταλικής εθνικότητας. Παρ' όλ' αυτά, η Σχολή δεχόταν ως οικότροφους και μαθητές από την Ήπειρο και την Αλβανία, οι οποίοι ήταν ως επί το πλείστον μουσουλμάνοι, αλλά και Βρετανούς, εβραίους και Έλληνες. Η Σχολή λειτουργούσε με υψηλά πρότυπα, διέθετε αίθουσα κινηματογράφου, χημείο, αίθουσες πολλών εκδηλώσεων και αθλοπαιδιών, μπάνια κ.λπ.

Στον αντίποδα, το Ελληνικό Κράτος μέσω των Υπουργείων Παιδείας, Εξωτερικών, Οικονομίας, της Νομαρχίας, των Επιθεωρητών Εκπαίδευσης και της Αστυνομίας, προσπαθούσε να ασκεί έλεγχο και να πιέζει για τη συμμόρφωση με την ελληνική νομοθεσία. Παράλληλα, ενίσχυσε τα ελληνικά ιδιωτικά εκπαιδευτήρια, όπως του Τσούρη, το ισραηλιτικό σχολείο, την Εμπορική Σχολή και το Αρσάκειο. Στα ιστορικά αρχεία των Υπουργείων αλλά και στον τύπο της εποχής υπάρχει υλικό σχετικά με τις αντιδράσεις που προκαλούνταν, ενώ το ίδιο το Σωματείο των Καθολικών Ελλήνων Κερκύρας αντέδρασε με τη σειρά του έντονα για την ιταλοποίηση της εκπαίδευσης και την προσκόλληση στις προπαγανδιστικές τάσεις της Ιταλίας.

Την περίοδο του μεσοπολέμου φοιτούσαν περί τα 130 αγόρια και 80 κορίτσια στις τάξεις των ιταλικών σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης, ενώ στο Νηπιαγωγείο υπήρχαν 20 αγόρια και 50 κορίτσια. Από το σχολικό έτος 1930-1931 απαγορεύτηκε στα ελληνόπουλα να φοιτούν εκεί, επομένως μειώθηκε αισθητά το δυναμικό των μαθητών. Από

το 1931 ίσχυε ο Νόμος 4862/1931, τον οποίο είχε υπογράψει ο Γεώργιος Παπανδρέου ως Υπουργός Παιδείας της κυβέρνησης του Αλεξάνδρου Ζαΐμη, «Περί των ξένων σχολείων». Ο Νόμος αυτός καθόριζε ένα πολύ αυστηρό πρόγραμμα λειτουργίας και απαγόρευε στους Έλληνες τη φοίτηση στα ξένα σχολεία, Νηπιαγωγεία και Δημοτικά, οδηγώντας σε αθρόα μετακίνηση από τα ξένα σχολεία της Κέρκυρας (αγγλικό, γαλλικό και κυρίως το ιταλικό), δημιουργώντας σε αυτά σημαντικό πρόβλημα λειτουργίας. Επέβαλε, επίσης, στα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης την πρόσληψη ελλήνων διδασκάλων και τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, με αυστηρό έλεγχο, παράλληλα, του διδακτικού υλικού (εγχειρίδια, χάρτες, εικόνες), ώστε να μην προβάλλονται θρησκευτικές ή εθνικές θέσεις αντίθετες προς τις επικρατούσες στην ελληνική νομοθεσία και πολιτεία. Απαγορεύτηκε το μάθημα των Θρησκευτικών σε ετερόδοξους μαθητές και εφαρμόστηκε μια σειρά ακόμη αυστηρών κανόνων και άρθρων που καθιέρωσαν τις θέσεις της ελληνικής πολιτείας επιβάλλοντας αυστηρές κυρώσεις και άρση των αδειών των ξένων σχολών σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Τα ιταλικά σχολεία, αν και δεν τήρησαν απόλυτα τον Νόμο 4862/1931 «Περί των ξένων σχολείων», αναγνωρίστηκαν ως ισότιμα προς τα ελληνικά ιδιωτικά σχολεία.

Με τη στρατιωτική και πολιτική εγκατάσταση των Ιταλών η Ρώμη έστειλε δραστήριους εκπαιδευτικούς και ελληνιστές, ενώ διόρισε Σχολικούς Επόπτες που παρακολουθούσαν και καθοδηγούσαν όλη την εκπαιδευτική διαδικασία. Στην Κέρκυρα ο Κάρλο Μπριγκέντι εργάστηκε για τον εξιταλισμό της εκπαίδευσης, στο μέτρο και στο περιθώριο που μπορούσε να την καθοδηγήσει: κηδεμονία του προγράμματος σπουδών και των εσωτερικών σχολικών κανονισμών, κατάργηση της ελληνικής εκπαιδευτικής νομοθεσίας, δημιουργία παιδικών εξοχών και παιδικών φωλεών περιθάλψεως και επισιτισμού για τα μικρά παιδιά, και ιδιαίτερα πρόνοια στα παιδιά των Κερκυραίων ιταλικής εθνικότητας. Το σχολικό έτος 1939-1940 η Σχολή έμεινε με λιγότερους από 50 μαθητές λόγω του επαναπατρισμού ή της απέλασης των Ιταλών με την

έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι μοναχοί κρατήθηκαν και απελάθηκαν στην Αθήνα, ενώ το σχολείο υπέστη μεγάλες ζημιές από τους βομβαρδισμούς της 1^{ης} και 2^{ης} Νοεμβρίου 1940. Οι αδελφοί γύρισαν στην Κέρκυρα τον Οκτώβριο του 1941 και προσπάθησαν να επαναλειτουργήσουν τη Σχολή ως Εσπερινό Γυμνάσιο για τους ιταλούς στρατιώτες που υπηρετούσαν στην Κέρκυρα και δεν είχαν ολοκληρώσει τις γυμνασιακές τους σπουδές, ενώ τότε λειτούργησαν επίσης το «Κλασικό Σχολείο» και το «Τεχνικό Ινστιτούτο Κέρκυρας». Το καλοκαίρι του 1943, με την κατάληψη του νησιού από τους Γερμανούς, οι αδελφοί εγκατέλειψαν την Κέρκυρα και το σχολείο λεηλατήθηκε, ενώ μετά την απελευθέρωση τα κτήρια δημεύθηκαν ως περιουσία που ανήκε σε εχθρική χώρα.

Ιταλική Σχολή Θηλέων

Η Εταιρεία ANSMI που είχε αναθέσει τη σχολή αρρένων στο τάγμα των Αδελφών των Χριστιανικών Σχολών, ανέθεσε την εκπαίδευση των κοριτσιών, αντίστοιχα, στο τάγμα των Φραγκισκανών Αδελφών της Ασπίλου Καρδίας της Παρθένου Μαρίας, γνωστότερες ως φραγκισκανές Μισσιονάριες της Αιγύπτου. Το τάγμα αυτό είχε ιδρυθεί στο Κάιρο το 1859, από την ιταλίδα μοναχή Costanza Trojani, και το 1868 έλαβε την ανάλογη παπική έγκριση. Με την άφιξή τους στην Κέρκυρα, στις 14 Αυγούστου 1923, και μέχρι την αγορά του κτηρίου τους, επί της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, οι ιταλίδες μοναχές φιλοξενήθηκαν αρχικά από τις γαλλίδες και ακολούθως από τις μαλτέζες καλόγριες. Ανέπτυξαν έντονη εκπαιδευτική δραστηριότητα και έγιναν στόχος δημοσιευμάτων που ανέφεραν πως σκοπός τους ήταν να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά προς την Εμπορική Σχολή και το Αρσάκειο Εκπαιδευτήριο.

Με την κήρυξη του Ελληνοϊταλικού Πολέμου η Σχολή τους επιτάχθηκε και λειτούργησε ως νοσοκομείο. Οι ίδιες κατέφυγαν στη Μονή των Καπουκίνων, όπου και συνελήφθησαν, και από εκεί φυλακίστηκαν στον Ποταμό, απ' όπου απελάθηκαν στην Ιταλία. Επέστρεψαν στην Κέρκυρα μετά την

κατάληψη του νησιού από τον ιταλικό στρατό και άνοιξαν εκ νέου το σχολείο τους, μέχρι την ημέρα των γερμανικών βομβαρδισμών και της κατάληψης του νησιού από τους Γερμανούς.

Τα ιταλικά σχολεία ληπλατίθηκαν στις 25 Σεπτεμβρίου 1943 από τον ντόπιο πληθυσμό. Οι καλόγριες εγκαταστάθηκαν σε ένα κτήριο απέναντι από τη Σχολή τους παραδίδοντας ιδιωτικά μαθήματα σε 50 και πλέον μαθητές. Στις 13 Οκτωβρίου 1944 ξεκίνησε ο εκτοπισμός των Ιταλών και στις 26 του μήνα αυτοί εγκατέλειψαν οριστικά την Κέρκυρα.

Αγγλικό Σχολείο

Η ίδρυση του μαλτέζικου σχολείου ή «Αγγλικού», όπως υπερίσχυσε να λέγεται, λόγω του ιδιαίτερου προσανατολισμού του στη διδασκαλία ξένων γλωσσών και κυρίως της αγγλικής, συνδέθηκε με την παρουσία μιας πολυάριθμης κοινότητας απογόνων μεταναστών από τη Μάλτα, ήδη από τις αρχές του 19ου αι., όταν τόσο το νησιωτικό αυτό σύμπλεγμα όσο και τα Ιόνια Νησιά τελούσαν υπό τη λεγόμενη Προστασία του αγγλικού στέμματος. Οι οικονομικοί μετανάστες ζούσαν για έναν ολόκληρο αιώνα, μετά την εγκατάστασή τους, υπό καθεστώς

νομικής αβεβαιότητας και προσωρινότητας. Η αβεβαιότητα αυτή των γονέων και η εργασιακή τους ανασφάλεια δεν μπορούσε να μην επηρεάσει αρνητικά και την ένταξη των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον. Ακόμα περισσότερο, το χαμηλό πνευματικό και βιοτικό επίπεδο των μαλτέζων γονιών οδήγησε αναπόφευκτα σε πολύ χαμηλές προσδοκίες και δεν σημειώθηκε ιδιαίτερη ενθάρρυνση προς τα παιδιά τους για να συνεχίσουν τις σπουδές τους. Σε ποσοστό που ξεπερνούσε το 80% η κοινότητα αυτή ζούσε στις παρυφές της πόλης της Κέρκυρας, ενοικιάζοντας ιδιωτικά ή δημόσια γη για να καλλιεργεί και να εμπορεύεται στη συνέχεια διάφορα αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα. Τα παιδιά, και κυρίως τα αγόρια των οικογενειών αυτών, αποτελούσαν το φθηνότερο εργατικό δυναμικό, ενώ η παρουσία τους στα εκπαιδευτικά ζητήματα χαρακτηρίζεται, σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουμε συγκεντρώσει, από μερική έως ανύπαρκτη. Ιεροδιδάσκαλοι, συνήθως από τη Μάλτα, ταξίδευαν κατά διαστήματα στην Κέρκυρα –κυρίως την περίοδο της Μ. Τεσσαρακοστής– για να ασχοληθούν με την κοινότητα, ενώ κάποιες εσπερινές σχολές που συστάθηκαν στο μεσοδιάστημα για τα άπορα παιδιά της παροικίας, ελάχιστα συνέβαλαν στην αύξηση του ποσοστού φοιτήσεώς τους. Δια-

Εικόνα 7.

Αναμνηστική φωτογραφία στην Αγγλική Σχολή των Μαλτέζων καθογραιών, 1923. Αρχείο Σπύρου Π. Γαούτση.

φορετική υπήρξε η κατάσταση για τα παιδιά των μαλτέζων μεταναστών που εγκαταστάθηκαν στην πόλη της Κέρκυρας και ασχολούνταν με το εμπόριο, τις οικοδομές, τις τέχνες και τη μεταποίηση προϊόντων. Χάρη στη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου αυτοί είχαν τη δυνατότητα, αλλά και την πρόνοια, να εγγράφουν τα παιδιά τους στα ελληνικά ή στα υπόλοιπα καθολικά σχολεία του νησιού.

Σύμφωνα με την απογραφή του 1891, οι μαλτέζοι μετανάστες στην Ελλάδα αριθμούσαν τα 1.673 άτομα, εκ των οποίων οι 928 ζούσαν μόνιμα στην Κέρκυρα, ενώ στα χρόνια που ακολούθησαν, παρατηρείται σταδιακή αύξηση του πληθυσμού αυτού. Το 1907 το μοναχικό τάγμα των Φραγκισκανών Αδελφών της Ιεράς Καρδίας του Ιησού, από τη Μάλτα, αποφάσισε την αποστολή τριών νεαρών μοναχών στην Κέρκυρα με σκοπό τη σύσταση μίας μοναστικής κοινότητας, ενός Νηπιαγωγείου και ενός Δημοτικού σχολείου για τα παιδιά των ομοεθνών τους που ζούσαν εκεί. Το πρωί της 29^{ης} Μαΐου 1907, τρεις νεαρές καθολικές καλόγριες από τη Μάλτα, μεταξύ αυτών και η ιδρύτρια Μαργαρίτα ντε Μπρινκάτ, έφθασαν στο λιμάνι της Κέρκυρας. Στις 17 Ιουνίου 1907 εγκαινίασαν το πρώτο σχολείο τους, με πέντε κορίτσια και δύο αγόρια να αποτελούν τους πρώτους μαθητές. Το μόνο υλικό που υπήρχε στην τάξη, σε μια αίθουσα παραχωρημένη από την Αρχιεπισκοπή, δίπλα στο Κοιμητήριο, ήταν ένα μικρό άγαλμα του Ιησού και ένα εκλαϊκευμένο κατηχητικό εγχειρίδιο. Ούτε θρανία υπήρχαν, ούτε βιβλία, ούτε σχολικοί χάρτες· το πρώτο διάστημα, μάλιστα, δανείζονταν τα καθίσματα του παρακείμενου κοιμητηριακού παρεκκλησίου. Το ελαστικό πρόγραμμα των πρώτων μηνών όριζε τρεις ώρες μάθημα το πρωί και δύο το απόγευμα, για έξι ημέρες την εβδομάδα, και τα μαθήματα που διδάσκονταν ήταν τα Ιταλικά, η Αριθμητική, Κατήχηση και Οικοκυρικά, από τις ίδιες τις μοναχές, και τα Ελληνικά με τη φροντίδα μιας ελληνίδας δασκάλας.

Σε πολύ σύντομο διάστημα το σχολείο αναπτύχθηκε έχοντας περισσότερα από 130 παιδιά σε κάθε σχολική χρονιά και μεταφέρθηκε σε νέο χώρο,

όπου οικοδομήθηκαν νέες αίθουσες και, με χορηγίες κυρίως της κυβέρνησης της Μάλτας, του Βρετανικού Προξενείου της Κέρκυρας και της Εκκλησίας της Ρώμης, το σχολείο απέκτησε πρότυπες για την εποχή του υποδομές. Τις τρεις πρώτες δεκαετίες πάντως, η Σχολή συνιστούσε τμήμα της μοναστικής κοινότητας, με την ηγουμένη και τις μοναχές να αποτελούν το διδακτικό προσωπικό όλων των τμημάτων πλην του ελληνόγλωσσου. Η κατήχηση, επίσης, και η συμμετοχή των καθολικών μαθητών και μαθητριών στις ποικίλες θρησκευτικές τελετές της κοινότητας αποτέλεσαν ένα σημαντικό στοιχείο που καθόρισε την παιδαγωγική του αγγλικού σχολείου. Οι συχνές επισκέψεις στη Σχολή των αγγλων αλλά και των ιταλών μερικές φορές προξένων, με πρόσχημα τη διανομή δώρων ή τη συμμετοχή στις εξετάσεις και σε σχολικές εορτές, αλλά και η εξάρτηση των μαθητών και των οικογενειών τους τόσο από την Καθολική Εκκλησία όσο και από το Βρετανικό Προξενείο δημιουργούσαν υποψίες στην εκπαιδευτική κοινότητα. Είναι πλέον αποδεδειγμένο πως αυτή η σχέση με το αγγλικό Προξενείο απέτρεψε τουλάχιστον ποικίλες προπαγανδιστικές και πολιτικές τάσεις, κυρίως αυτές της ιταλικής διείσδυσης. Συνεπώς, σε αντίθεση με όλα όσα συνέβαιναν στις ιταλικές Σχολές της Κέρκυρας, το φαινόμενο της μαλτέζικης μετανάστευσης και η ίδρυση του σχολείου τους δεν στάθηκαν ικανά, παρά τις όποιες ξένες εθνικές και θρησκευτικές επιδιώξεις, να απειλήσουν το δημογραφικό στοιχείο και τον παραδοσιακό πολιτισμικό χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας.

Οι μαλτέζες μοναχές δεν επιχείρησαν ποτέ να διδάξουν τη μαλτέζικη γλώσσα στο σχολείο, ενώ τα περισσότερα των παιδιών την ομιλούσαν στο σπίτι με τις οικογένειές τους, καθώς βασικός σκοπός του σχολείου ήταν να αναπτύξουν οι εκπαιδευόμενοι όλες εκείνες τις δεξιότητες που απαιτούνταν και κυρίως την επικοινωνιακή ικανότητα στα ελληνικά, ώστε να ανταποκρίνονται στις καταστάσεις της καθημερινής ζωής. Μέσω της ανάπτυξης της επικοινωνιακής ικανότητας στα ελληνικά, ο στόχος ήταν να μπορέσουν οι εκπαιδευόμενοι να εξοικειωθούν με τις κοινωνικές συνήθειες, την καθημερινή ζωή,

Εικόνα 8.

Το σχολείο των Φραγκισκανών Αδελφών της Ιερής Καρδίας του Ιησού από τη Μάδρα στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Αρχείο Σπύρου Π. Γαούτη.

τις συνθήκες διαβίωσης και ό,τι άλλο στοιχειοθετούσε την κοινωνική ζωή, την ιστορία και τον πολιτισμό της χώρας να αναπτύξουν, επίσης, την επικοινωνιακή ικανότητα στα ελληνικά σε τέτοιο βαθμό ώστε, όσοι το επιθυμούσαν, να ήταν σε θέση να ενταχθούν σε ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα ή να μπορούν να παρακολουθήσουν και να αποκτήσουν νέες βασικές δεξιότητες, απαραίτητες για την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξή τους. Ο απώτερος, κοινός στόχος ήταν οι μαλτέζοι μετανάστες και οι απόγονοί τους, σε μερικές δεκαετίες, να ενσωματωθούν και να αφομοιωθούν στον εθνικό κορμό, κάτι, άλλωστε, που συντελέστηκε ολοκληρωτικά.

Η ελληνική εκπαιδευτική νομοθεσία συνέβαλε καθοριστικά σε αυτό, τόσο με τον Νόμο του 1919, που υποχρέωσε το αγγλικό σχολείο, όπως και όλα τα μειονοτικά, να συμμορφωθεί προς τα επίσημα προγράμματα του Κράτους, όσο και με τον Νόμο 3578 του 1928. Οι σχολαστικοί έλεγχοι που ξεκίνησε το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας με τη με-

ταρρύθμιση του 1929-1932 πέτυχαν μέσω των τοπικών σχολικών επιθεωρητών να εποπτεύεται η κατάσταση διαρκώς, ώστε να εφαρμόζεται η ελληνική εκπαιδευτική πρόγραμμα, απαγορεύοντας κατηγορηματικά τη φοίτηση ορθοδόξων μαθητών στα ξένα σχολεία (το 1929 με τον Νόμο 3965 και το 1931 με τον Νόμο 4862 «Περί ξένων σχολείων» απαγορεύτηκε η φοίτηση ελλήνων μαθητών και οικοτρόφων στα ξένα σχολεία). Βάσει αυτού του Νόμου πολλοί από τους μαλτεζοκερκυραίους γονείς, με ελληνική πλέον υπηκοότητα, εξαναγκάστηκαν να απομακρύνουν τα παιδιά τους από το σχολείο των καλογραιών.

Με τη λήξη πάντως του σχολικού έτους 1939-1940, η Νομαρχία της Κέρκυρας έδωσε την άδεια για την προαγωγή του σχολείου των καλογραιών σε διθέσιο, ενώ κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής, που ακολούθησε λίγους μήνες μετά, η βρετανική υπηκοότητα των καλογραιών τις προστάτησε από τον έλεγχο του ιταλού Γενικού Επόπτη Παιδείας. Τον χειμώνα του 1943 το σχολείο των

Εικόνα 9.

Οι μικρές τάξεις της Αγγλικής Σχολής των Μεδικαίων Καλογραιών, 14 Οκτωβρίου 1961.

Αρχείο Σπύρου Π. Γαούση.

καλογραιών υποχρεώθηκε να αναστείλει τη λειτουργία του, καθώς τόσο ο εθνικός όσο και ο θρησκευτικός του χαρακτήρας αποτελούσαν κίνδυνο για την ασφάλεια των καλογραιών αλλά και των μικρών μαθητών. Μετά την απελευθέρωση το μαλτέζικο σχολείο ξεκίνησε εκ νέου τη λειτουργία του, με τις μοναχές να περιορίζονται πλέον, από το Υπουργείο Παιδείας, στην κατήχηση των καθολικών παιδιών και στη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας, ενώ –εξαιτίας των προκαταλήψεων των ελλήνων εκπαιδευτικών απέναντι στους απόφοιτους του Αγγλικού Σχολείου– σημαντική υπήρξε η διαρροή τους κατά τη μετάβασή τους από το Δν-

μοτικό στο Γυμνάσιο.

Η δεκαετία του 1950 αποτέλεσε ίσως, παρά τις δυσκολίες, τη χρυσή εποχή του αγγλικού σχολείου των φραγκισκανών καλογραιών της Μάλτας. Το 1950 το σχολείο λειτούργησε ως μικτό με 4 τάξεις. Επτά καλόγριες και μία ελληνίδα δασκάλα δίδασκαν 80 καθολικούς μαθητές, ενώ συμπληρώνοντας πλέον 50 χρόνια από την ίδρυσή του, είχε αναθρέψει περισσότερα από 1.100 αγόρια και κορίτσια μαλτέζικης καταγωγής συνολικά. Τον Μάιο του 1965 η Αρχιεπισκοπή της Κέρκυρας ξεκίνησε τη μετεγκατάσταση του σχολείου σε νέο οίκημα, ενώ

ένα χρόνο μετά ο νέος Αρχιεπίσκοπος Αντώνιος Βαρθαλίτης ανέλαβε τη διεύθυνση του σχολείου των μαλτέζων καλογραιών.

Το σχολείο έχει αναστείλει τη λειτουργία του από το 1970 και στη θέση του φιλοξενείται σήμερα το 9^ο Δημοτικό Σχολείο της Κέρκυρας.

Ιδιωτικό Δημοτικό Σχολείο «Άγιος Ιωάννης»

Με την κατάργηση του Δημοτικού Σχολείου των μαλτέζων καλογραιών, ο Αρχιεπίσκοπος Αντώνιος Βαρθαλίτης οικοδόμησε το 1966 στον λόφο του Κεφαλομάντουκου ένα Δημοτικό Σχολείο πλήρως εναρμονισμένο με τις υποδείξεις του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο και του χορήγησε την άδεια λειτουργίας το 1971. Τη διαχείριση του σχολείου αυτού είχε ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος, συνεπικουρούμενος από τον αδελφό του, ιερέα Ιωσήφ Βαρθαλίτη, και τον εκάστοτε διορισμένο διευθυντή. Το Καθολικό Δημοτικό Σχολείο «Άγιος Ιωάννης Μπόσκο» δεχόταν αρχικά μόνο καθολικούς μαθητές, αλλά από το 1974 άρχισε να δέχεται και ετερόδοξους. Στα 30 χρόνια της λειτουργίας του είχε κατά μέσο όρο 180 παιδιά ετησίως, όμως από την τρίτη δεκαετία και μετά ακολούθησε μια σταθερά φθίνουσα πορεία. Ανέστειλε τη λειτουργία του το 2000 και ο χώρος ενοικιάστηκε για τη βραχύβια εγκατάσταση του ιδιωτικού Γυμνασίου-Λυκείου «Αλκίνοος».

Αδελφές Άγιος Ιωσήφ της Λυών

Το 1650 ιδρύεται στη Γαλλία, από τον ιησουίτη ιερέα Jean Pierre Médaille, μια νέα μοναχική κοινότητα που αφιερώθηκε στον Άγιο Ιωσήφ και είχε ως έδρα της τη Λυών. Μοναχές με μια πρωτοπόρα για τα ήθη της εποχής διακονία, που δεν τις περιορίζει στον κλειστό κύκλο ενός μοναστηριού, εργάστηκαν σε διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής της εποχής, ασχολούμενες με την εκπαίδευση, την περίθαλψη των ενδεών, την ίδρυση ορφανοτροφείων και άλλων ευαγών ιδρυμάτων. Το 1901 η κοινότητα εγκαταστάθηκε στην Ηγεμονία της Σάμου,

όπου ίδρυσε (στο Βαθύ) ένα πρότυπο Οικοτροφείο και σχολείο για ορθόδοξα και καθολικά κορίτσια.

Η παρουσία τους στη Σάμο, η προσφορά τους κατά τα χρόνια των πολέμων και μετά τη μικρασιατική καταστροφή, η συνδρομή τους στο πλευρό των επιζώντων από τις τουρκικές σφαγές Αρμενίων, το άνοιγμα του μοναστηριού τους για την υποδοχή και φροντίδα των μικρασιατών προσφύγων και των βομβόπληκτων του πολέμου, τις κατέστησε σημείο αναφοράς και τις ανέδειξε σε μορφές σεβαστές στην καρδιά της πόλης της Σάμου. Στις 28 Ιουνίου 1971, λόγω των νέων εκπαιδευτικών προσανατολισμών και των συνθηκών που πλέον αναπτύσσονταν, η πύλη του μοναστηριού και του σχολείου στη Σάμο έκλεισε οριστικά και οι τρεις εναπομείνουσες ελληνίδες μοναχές εγκαταστάθηκαν στην Κέρκυρα. Η νέα τους αποστολή ανταποκρίθηκε στις πιο επείγουσες ανάγκες της εδώ καθολικής κοινωνίας και οι ίδιες εργάστηκαν σε κάθε τομέα της ενοριακής δραστηριότητας, αλλά επίσης ίδρυσαν και ένα Φροντιστήριο εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας, όπου για 35 χρόνια εκατοντάδες παιδιά από την Κέρκυρα έλαβαν το πρώτο τους πτυχίο στη γαλλική γλώσσα. Η σχολή και η κοινότητα ανέστειλαν οριστικά τη λειτουργία τους το καλοκαίρι του 2011.

Σχολεία σε Κεφαλληνία -Λευκάδα και Ζάκυνθο

1) Κεφαλληνία - Λευκάδα

Ιδιαίτερη εκπαιδευτική δραστηριότητα στην Κεφαλληνία αλλά και στη Λευκάδα εμφανίζει το μοναχικό τάγμα των Φραγκισκανών Καπουκίνων. Αξιόλογοι ιεροκήρυκες, όπως ο Antonio Bonacci και ο Ludovico da Nizza, εργάστηκαν στα νησιά καθ' όλο τον 17^ο και 18^ο αι., ενώ από το 1793, μετά τη μόνιμη εγκατάσταση του τάγματος στην Κεφαλληνία, ιερομόναχοι από την Ιταλία και τη Μάλτα εγκαθίστανται εκεί με σκοπό να ασχοληθούν με την εκπαιδευτική ωρίμαση των καθολικών παιδιών και όχι μόνο. Το 1839 οι καπουκίνοι Ignazio da Malta και Pelagio Saverio da Malta ιδρύουν στο Αργοστό-

λι ένα φιλανθρωπικό κατάστημα που περιελάμβανε Ορφανοτροφείο και σχολείο για τη στοιχειώδη μόρφωση των παιδιών. Στο σχολείο αυτό, που λειτουργούσε στο πλαίσιο του ποιμαντικού έργου της ενορίας, εργάστηκε μεταξύ άλλων ο μετέπειτα Επίσκοπος Ζακύνθου – Κεφαλληνίας (1872-1885) και από το 1885 έως το 1897 Αρχιεπίσκοπος Κερκύρας Evangelista Boni και οι ιερομόναχοι Vincenzo Foraneo, Lazaro D'Agordo, Antonio Tornielli da Venezia και Innocenzo da Modugno. Στον ποιητή και λόγιο Evangelista Boni οφείλεται και η ίδρυση σχολείου αρρένων και θηλέων στη Μονή του Αγίου Νικολάου Αργοστολίου.

Η Σχολή των αρρένων θα καταργηθεί λίγα χρόνια αργότερα και το 1914 ο p. Paolo da Cadore ιδρύει το Istituto dell'Immacolata Concezione di Maria Nostra Signora, υπό τη διεύθυνση των Suore Francescane Missionarie del Sacro Cuore της Gemona, μοναχική κοινότητα που δραστηριοποιούνταν ήδη στη Ζάκυνθο. Το τάγμα αυτό ιδρύθηκε από τη Laura Léroux, χήρα του βαρόνου Bauffremont, και από τον ελάσσονα φραγκισκανό Gregorio Lodovico Fioravanti, το 1861, στην Gemona της επαρχίας του Friuli και αναγνωρίστηκε το 1877. Η Σχολή της Κεφαλληνίας εξαρτιόταν άμεσα από το Ιταλικό Κράτος ως προς τη λειτουργία της, ενώ η ηγούμενη και οι μοναχές ήταν επιφορτισμένες με την άσκηση του εκπαιδευτικού έργου. Παρά τις επανειλημμένες αιτήσεις της Εκκλησίας της Ρώμης και τις ρηματικές διακοινώσεις προς το Ελληνικό Κράτος για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας ελληνικού σχολείου, το Ελληνικό Κράτος απέφυγε να χορηγήσει την άδεια στις μοναχές, οι οποίες συνέχισαν να διδάσκουν την ιταλική, αγγλική, γαλλική και γερμανική γλώσσα σε κορίτσια εύπορων οικογενειών. Ο φόβος των ντόπιων για τους «ποικιλώνυμους κινδύνους» που έφερναν τα σχολεία αυτά, Δημοτικό και Νηπιαγωγείο, αλλά και η αποφυγή των σχολείων να υπακούσουν στους νόμους της πολιτείας τα έφερνε συχνά υπόλογα απέναντι στις τοπικές αρχές.

Στην Κεφαλληνία οι μοναχές λειτούργησαν και Παρθενγωγείο, ενώ δέχονταν μαθήτρες και από

την Ιθάκη. Το σχολείο τους, το οποίο στα μέσα της δεκαετίας του 1920 φιλοξενούσε περισσότερα από 200 κορίτσια και άλλα 50 στο εσπερινό τμήμα εκμάθησης ζωγραφικής και μουσικής, δεχόταν έντονο ανταγωνισμό από τα άλλα ιδιωτικά σχολεία. Μόνο το 1924 και ύστερα από πιέσεις του Αρχιεπισκόπου Λεονάρδου Πρίντεζη (1919-1940) χορηγήθηκε η άδεια λειτουργίας πλήρους εξατάξιου Δημοτικού σχολείου στις φραγκισκανές μοναχές και Γ' τάξης Ελληνικού σχολείου, υπό τη διεύθυνση όμως έλληνα γυμνασιάρχου. Ένα χρόνο αργότερα, χορηγήθηκε άδεια προσθήκης και των δύο κατώτερων γυμνασιακών τάξεων, Α' και Β', ενώ από το σχολικό έτος 1927-1928 η λειτουργία του Γυμνασίου ξεκίνησε σύμφωνα με τους νόμους και το ωρολόγιο πρόγραμμα του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας. Η Σχολή λειτούργησε μέχρι τον Ιούνιο του 1940, οπότε και διέκοψε τη λειτουργία της λόγω της έκρηξης του πολέμου. Επαναλειτούργησε τον Απρίλιο του 1941 με την κατάληψη των νησιών από τους Ιταλούς και καταργήθηκε το 1943 μετά την ιταλική συνθηκολόγηση. Οι καλόγριες συνέχισαν το εκπαιδευτικό τους έργο τόσο κατά την ιταλική κατοχή όσο και μετά την απελευθέρωση, ωστόσο αυτό διεκόπη μετά την καταστροφή της Σχολής και της κοινότητάς τους από τους σεισμούς του Αυγούστου του 1953.

2) Ζάκυνθος

Αρκετά μέλη του καθολικού κλήρου στα Ιόνια Νησιά, λόγω της ιδιαίτερης καταγωγής τους ή χάρη των σπουδών τους στην Ιταλία και στη Γαλλία, είχαν αποκτήσει μια ιδιαίτερος καλή γνώση της ιταλικής, γαλλικής ακόμα και της αγγλικής γλώσσας, η οποία τους επέτρεπε να ιδρύσουν φροντιστήρια ή σχολεία βασικής και μέσης βαθμίδας, όπου δεν παρέλειπαν να διδάσκουν και την ελληνική γλώσσα.

Γνωρίζουμε ότι πρώτος δάσκαλος του «πατριάρχη» της νεοελληνικής ποίησης και εθνικού μας ποιητή Διονυσίου Σολωμού (Ζάκυνθος 1798 – Κέρκυρα 1857) υπήρξε ο καθολικός ιερωμένος αββάς Santo Rossi από την Cremona της Ιταλίας.

Εικόνα 10.
Προσευομική φωτογραφία της
Σχολής των Καδογραιών
δίπλα από τον Καθεδρικό Ναό
του Αγίου Μάρκου και
το κτίριο της Επισκοπής
στη Ζάκυνθο.

Αρχείο Σπύρου Π. Γαούτσου

Ήδη από το 1843 ο τοποτηρητής της Επισκοπής Ζακύνθου, ιερέας Giorgio Renier Serra, διατηρούσε στη Ζάκυνθο ένα «Γραμματοσχολεῖον», όπου δίδασκε αμισθί την ιταλική γλώσσα στα καθολικά παιδιά. Το σχολείο εμφανίζεται να λειτουργεί τουλάχιστον έως το 1867. Το 1891 ο Αποστολικός Επιτετραμμένος της Επισκοπής Ζακύνθου – Κεφαλληνίας Paolo Maria Barone σύστησε ένα ακόμα εκπαιδευτικό ίδρυμα στη Ζάκυνθο για την εκπαίδευση των καθολικών μαθητών.

Τον Οκτώβριο του 1905 ο ιταλικός αλληλοβοηθητικός σύλλογος Jolanda, υπό την εποπτεία της AN-SMI, ίδρυσε ένα νέο Δημοτικό σχολείο, το οποίο έλαβε άδεια λειτουργίας από το Υπουργείο Παιδείας. Η άρνηση της διεύθυνσης του σχολείου όμως να υπακούσει και να προσαρμοστεί στους εκπαιδευτικούς νόμους 997 και 1405 δημιούργησε μεγάλα κωλύματα και την επέμβαση τόσο της Αρχιεπισκοπής όσο και της Ιταλικής Πρεσβείας, που

από το 1913 είχε αναθέσει τη διαχείριση της σχολής στις φραγκισκανές Αδελφές Ιεραποστόλους της Ιεράς Καρδίας της Gemona. Το σχολείο δέχονταν δεκάδες μαθητές, ακόμα και Έλληνες, το Υπουργείο όμως αρνούταν να αναγνωρίσει την ίδρυση Νηπιαγωγείου και Γυμνασίου στους κόλπους της Σχολής. Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε νέο κύκλο αντιδράσεων και τελικά, σιωπηρώς, αναγνωρίστηκε η λειτουργία τους. Στο σχολείο δίδασκαν έλληνες και ιταλοί διδάσκαλοι Θρησκευτικά, Ελληνική Ιστορία, Γεωγραφία, Μαθηματικά και Φυσική, Αριθμητική, Γαλλικά, Ιταλικά, Ιχνογραφία, Ζωγραφική και Χειροτεχνία. Με τη δημοσίευση του νόμου 4862/1931 η ιταλική Σχολή συνέχισε τη λειτουργία της υπό τη διεύθυνση της εκάστοτε ηγούμενης των φραγκισκανών αδελφών. Η Σχολή ανέστειλε τη λειτουργία της με την έκρηξη του πολέμου, αλλά επαναλειτούργησε μεταξύ των ετών 1941-1945. Το 1945 οι μοναχές που ζούσαν στη Ζάκυνθο απελάθηκαν.

Επίλογος

Στη μακραίωνη διαδρομή των καθολικών σχολείων στον ιόνιο χώρο τα μοναχικά τάγματα που ίδρυσαν και διαχειρίστηκαν τα σχολεία αυτά, εμπνευσμένα από τις παιδαγωγικές αρχές και τους κανονισμούς των ιδρυτών τους, επιτέλεσαν ένα ιδιόμορφο ιεραποστολικό και εκπαιδευτικό έργο, το οποίο όμως, ανάλογα με τις πολιτικές και κοινωνικές καταστάσεις, αναγκάστηκαν συχνά να αναθεωρήσουν ή να προσαρμόσουν στις νέες συνθήκες. Κάθε φορά που ο εθνικός ή ο θρησκευτικός χαρακτήρας των καθολικών σχολείων υπερέβαινε τον εκπαιδευτικό τους προσανατολισμό, τα αντανακλαστικά των τοπικών κοινωνιών βρίσκονταν σε εγρήγορση ως προς την επισήμανση και αντιμετώπιση κάθε ιδεολογικής και θρησκευτικής προπαγάνδας, οδηγώντας έτσι στην άσκηση μεγαλύτερου πολιτειακού ελέγχου και σε περιοριστικούς όρους στα προτεινόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα. Η υποστήριξη των ξένων κρατικών αρχών, αλλά και των ρωμαϊκών, προς τα καθολικά σχολεία ήταν αυτονόητη, αφού οι πρώτες προήγαν με τον τρόπο αυτό τις εθνικές τους γλώσσες, η δε

Εκκλησία αισθανόταν την υποχρέωση να προσφέρει στον κόσμο μια δημόσια μαρτυρία της πίστης και των φρονημάτων της μέσω των διαφόρων μέσων και οργάνων της, όπως ήταν η εκπαίδευση και η παρουσία των καθολικών σχολείων.

Παρά την κριτική που δέχθηκαν τον αιώνα που προηγήθηκε, εξαιτίας συγκεκριμένων πολιτικών, κυρίως, συγκυριών και καταστάσεων, έχει πλέον τεκμηριωθεί πως τα καθολικά σχολεία εμπλούτισαν πολιτιστικά και θρησκευτικά τόσο την Εκκλησία όσο και την Πολιτεία. Η διαχρονική λειτουργία των καθολικών σχολείων στην Ελλάδα, κυρίως των ελληνογαλλικών σχολών, και η μεγάλη αποδοχή που απολαμβάνουν έως και σήμερα από το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας και Πολιτείας, αποδεικνύουν πως, παρά την αναπότρεπτη εκκοσμίκευσή τους, έχουν πετύχει να προβάλουν τη σταθερή πολιτισμική ιδιαιτερότητα της χώρας που τα φιλοξενεί και μέσα από μια σύγχρονη οργάνωση και προοπτική, να διατηρούν τη βεβαιότητα, την πεποίθηση και την εμπιστοσύνη πως θα μπορέσουν να συνεχίσουν να υπηρετούν και να επιτελούν την αποστολή τους.

Βιβλιογραφία

- Αντωνίου Δαυίδ, *Γαλλικά Σχολεία στην Εδδαδα, απόπειρα πρώτης καταγραφής*, Διεθνές Κέντρο Έρευνας Αίσιωπος – La Fontaine, Αθήνα 2009.
- Αντωνίου Δαυίδ, *Ιταλικά Σχολεία στην Εδδαδα*, Διεθνές Κέντρο Έρευνας Αίσιωπος – La Fontaine, Αθήνα 2011.
- Γαούτσος Σπύρος, «Ο καθολικός επίσκοπος Evangelista Boni (1829-1897). Ένας ποιητής στα Επάνησα του 19^{ου} αιώνα», *Εκκλησιαστικός Φάρος*, νέα σειρά 12, τ. 83 (1&2), Αλεξάνδρεια – Johannesburg 2001, σ. 382-428. .
- Γαούτσος Σπύρος, *Η Γαλλική Σχολή των καθολικών του Αγίου Ιωσήφ στη Σάμο. Τα ημερολόγια της προσφυγιάς και του ποδέμου*, Αθήνα 2001.
- Γαούτσος Σπύρος, *Το Χρονικό των Μαντζέζων Καθολικών στην Κέρκυρα*, Κέρκυρα 2007.
- Γαούτσος Σπύρος, *Ο Καρδινάλιος Marcus Antonius Barbarigo, Λατνεπίσκοπος Κερκύρας 1678-1688*, Κέρκυρα 2007.
- Γαούτσος Σπύρος, *Πηγές της ιστορίας των καθολικών σχολείων στην Κέρκυρα*, Κέρκυρα 2009.
- Γαούτσος Σπύρος, *Ειδήσεις γύρω από την ίδρυση των Βιβλικών Εταιρειών στα Ιόνια Νησιά*, Κέρκυρα 2020.
- Δε Βιάζης Σπυρίδων, «Η εν Κερκύρα Ιερατική Σχολή των Δυτικών επί Ενετοκρατίας», *Παρνασσός*, έτος ΙΣΤ΄, τχ. 12 (1893-1894), Αθήνα 1894, σ. 927-936.
- Δεμπόνος Άγγελο-Διονύσης, *Ξένες παροικίες στην Κεφαλονιά*, Αργοστόλι 1996.
- Θεοτόκης Σπυρίδων, «Η Εκπαίδευσις εν Επτανήσω (1453-1864)», *Κερκυραϊκά Χρονικά*, τ. 5 (Κέρκυρα 1956), σ. 7-142.
- Σκούρτης Ι.Α. – Δεμπόνος Α.Δ., «Μορφωτική παρουσία και προπαγάνδα των Φραγκισκανών στο Αργοστόλι (19^{ος}-20^{ός} αι.)», *Πρακτικά ΣΤ΄ Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου*, τ. Γ΄, Κέντρο Μελετών Ιονίου, Αθήνα 2002, σ. 159-176.
- Τζιβάρια Παναγιώτα, *Σχολεία και δάσκαλοι στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα (16^{ος}-18^{ος} αι.)*, Θρακική Βιβλιοθήκη – 7, Αθήνα 2003.
- Φιλιππούσης Ματθαίος – Παππάς Μιχαήλ, *Καθολικά Σχολεία στην Εδδαδα. Συμβολή στην εκπαιδευτική ιστορία των καθολικών μοναχικών Ταγμάτων*, *Analecta Historica* – 3, Θεσσαλονίκη 2010.